

Διονυσίου Πύρρου του Θετταλού (1777-1853)

εκ Καστανιάς Τρικάλων

Ελλάδος Περιήγησης

Μεσσηνιακά

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΜΕΣΣΗΝΗΣ

*Εκ χειρογράφου αποκειμένου εις τα γενικά Αρχεία του Κράτους(Συλλογής
Γιάννη Βλαχογιάννη) .*

Εξεδόθη το πρώτον υπό Σωτηρίου Νικ. Αθανασιάδη, το έτος 1984

Ημείς απεράσαντες με κόπον τους πολλούς ποταμούς και ρύακας της Κορώνης και τα διάφορα αυτής χωρία και δάση ήλθομεν το εσπέρας εις το Νησί λεγόμενον Χώρα. Αύτη είναι μια κωμόπολις εις επίπεδον τόπον'. και προς δυσμάς του Παμισού ποταμού και 2 μίλ. προς βορράν του στόματος αυτού και της θαλάσσης. Αύτη η χώρα είναι καλώς κατωκημένη, από ευγενείς Έλληνας και έχει προϊόντα διάφορα και πολλά, μάλιστα οίνον κάλλιστον Νησιώτικον καλούμενον. Η χώρα αύτη ελέγετο το πάλαι Τροιζήν, ύστερον ωνομάσθη Νησί του Δρίζαγα. Προς βορράν του Νησιού είναι η Πιπερίτσα χωρίον και προς δυσμάς αυτού είναι των Φράγγων Σπητάλια χωρίον, όπου είναι τινά ερείπια παλαιά, ίσως αυτού ήτον η Τροιζήν των παλαιών Μεσσηνίων. Προς ανατολάς της Πιπερίτσας και πλησίον του Ποταμού είναι το Αλή τσελεπί χωρίον, προς ανατολάς του Παμισού και πλησίον αυτού είναι το Ασλάναγα χωρίον και προς βορράν αυτού κατά σειράν το Παλιάγα, το Κόρτσουγλου, η Κλιάτα, η Πάστα, η Ζέζα και το Μελιγαλά χωρίον, το οποίον είναι εις το ΣτενύΚληρον πεδίον της Μεσσηνίας.

Προς βορράν της Πιπερίτσας είναι το Γαϊδουροχώρι και το Καρτελάρι χωρία, προς δυσμάς τούτων 3 μίλ. είναι η Σαμάρα το χωρίον Άνωθεν του Γαϊδουροχωρίου είναι το Αηδόνη χωρίον και το Ναζήρι. Μετά έν μίλ. προς

δυσμάς είναι η Ανδρούσα χώρα κειμένη εις καλήν θέσιν, εις την οποίαν φαίνονται τινά ερείπια παλαιά. Η Ανδρούσα είναι επισκοπή του Μονεμβασίας μητροπολίτου. Ο Άγιος νυν Ανδρούσης κύρ Ιωσήφ κατοικεί εις το Νησί, ούτος ο Άγιος Αρχιερεύς πατρίδα έχει την Τρίπολιν της Τεγέας και Μαντηνείας. Είναι πεπαιδευμένος με μαθήσεις εσωτερικάς -και εξωτερικάς, είναι κεκοσμημένος με χάριτας και αρετάς, είναι τω όντι αρχιερεύς και ποιμήν λαού της λογικής ποιίμνης του Χριστού, καθώς τον κηρύττει τρανώτατα και ο Μακάριος Παύλος ο Απόστολος «τοιούτος ημίν έπρεπεν αρχιερεύς, όσιος, άκακος, αμίαντος κεχωρισμένος των αμαρτωλών» μετά των εξής αυτού αναρρήσεων και εγκωμίων. Τοιούτον αξιοπρεπέστατον αρχιερέα και καλοκάγαθον ποιμένα ιδόντες οι νύν Έλληνες, τον εκατέστησαν Υπουργόν και ιεροφάντορα των καθηκόντων της Ανατολικής ημών θείας Θρησκείας.

Προς ζέφυρον της Ανδρούσης 2 μίλ., είναι η Σιμίζα χωρίον και προς δυσμάς του Ναζήρι είναι ποταμός τις, Δρομούσας λεγόμενος, πέραν του οποίου η Δρομούσα χωρίον. παρεμπρός έν μίλ. εις την υπώρειαν του Εύαν όρος είναι το Πουρνάσι και προς ανατολάς αυτού το Χασάν χωρίον. 2 μίλ. προς άρκτον είναι το Μετόχιον του μοναστηρίου του Βουρκάνου τανύν καλουμένου, προς την υπώρεια του Εύαν κείμενον. Αυτού ησυχάζουσι οι εκείσε πατέρες του μοναστηρίου επειδή και είναι σχεδόν αδύνατον να κατοικήσουν δια πάντα εις της Ιθώμης το όρος, όπου είναι το μοναστήριον αυτών. Οι καλόγεροι ούτοι είναι απλοί πλήν ενάρετοι. Είς των οποίων σηκωθείς μας ωδήγησεν έως την κορυφήν του όρους και έως την Μεσσήνην. Ούτος ο Σεβάσμιος γέρων ενώ ανέβημεν μεταξύ Εύαν και Ιθώμης του όρους μας λέγει: Βλέπετε το οχύρωμα τούτο; Διάσκελον τανύν ονομάζομεν αυτό, εδώ το πάλαι ήσαν πύλαι δυναταί επί των οποίων ανέβησαν ποτέ κρυφίως οι Μακεδόνες, πλην εδιώχθησαν ευθύς από τους προγόνους μας και κρημνιζόμενοι εις τον κατήφορον απώλοντο δια την ανομίαν αυτών. Βαδίσαντες παρεμπρός εύρομεν μίαν βρύσσην με ψυχρότατον νερόν, έπειτα ανέβημεν εις την υψηλοτάτην κορυφήν της Ιθώμης, η οποία είναι πολλά τραχεία και πετρώδης, καθώς την περιγράφει και ο σοφός Όμηρος, και Ιθώμην κλιμακώεσαν. Εκεί εμβήκαμεν εις τον ναόν του Θεού και επροσκυνήσαμεν την κυρίαν ημών Θεοτόκον και αιειάρθενον Μαρίαν. Έπειτα εξελθόντες εκαθήσαμεν ολίγον. Ο ναός ούτος κείται εις ωραίαν θέσιν. Ο αήρ αυτού εύκρατος και ελαφρός, από την κορυφήν ταύτην

φαίνεται καθαρώτατα όλος σχεδόν ο ορίζων της Μεσσηνιακής Επαρχίας και τα όρη της Αρκαδίας και Λακεδαιμονίας.

Ούτος ο πατήρ αφ' ου μας έδειξεν όλα εκείνα τα μέρη, μας λέγει: Βλέπετε εκείνο το βουνόν προς νότον; Ευάν το πάλαι ελέγετο, επειδή και αναβάς αυτού Διόνυσος ο Βάκχος με τας οπαδούς αυτού Βακχίδας γυναίκας, Ευοί το πρώτον είπεν. Αυτό τώρα ημείς του Αγίου Βασιλείου επονομάζομεν. Εις την κορυφήν αυτού είναι εκκλησία του ουρανοφάντορος αγίου Βασιλείου. Αυτού ασκητεύοντες ποτέ τινές ενάρετοι πατέρες ημών, είδον εδώ εις της Ιθώμης το όρος την εικόνα ταύτην της Θεοτόκου, και ελθόντες ανακαίνισαν τον άγιον τούτον ναόν, εγκαινιάζοντες αυτόν εις τιμήν της κυρίας ημών Θεοτόκου, και ούτως εδιώρισαν, ώστε να εορτάσωμεν κατ έτος εις τιμήν αυτής την Κοίμησιν αυτής τη 15 του Αυγούστου μηνός. εδώ έρχονται οι Χριστιανοί από όλα τα μέρη τής Μεσσηνίας και πανηγυρίζαντες αναχωρούσιν εις τα ίδια αυτών. Εις τούτον τον τόπον το πάλαι ήτον ο ναός του Θεού Διός του Ιθωμάτα καλουμένου, έχων και άγαλμα

ωραιότατον, ποίημα, καθώς έλεγον Αγελάδος τινός Ειρμογλύφου. Ο ιερεύς του Θεού τούτου εγίνετο κατ' εκλογήν του λαού των Μεσσηνίων, και έπρεπε να είναι ο πλέον ενάρετος αυτών. Εις αυτόν τον ναόν εώρταζον κατ' έτος οι Μεσσήνιοι εις τιμήν αυτού την Ιθωμαίαν καλουμένην εορτήν, εδώ ποτέ έκαμνον και αγώνας τινάς της Μουσικής και ποιητικής αυτών. Βλέπετε μας λέγει αυτάς τας στέρνas, αυτού εσυνάζετο το νερόν της Κλεψύδρας πηγής, το οποίον εισδύον υπό την γήν, εξέρχεται κάτωθεν εκεί εις την Αρσινόην πηγήν. Έλεγον οι πατέρες ημών, ότι ο Ζεύς γεννηθείς εφέρθη εδώ παρά των Κουρήτων, και ετρέφετο κρυφίως Παρά της Νέδας και Ιθώμης των νυμφών, εξ ής και το όρος Ιθώμη υπ' αυτής ωνομάσθη. Εδώ εβασίλευσεν ο Ευφαής ο υιός του Αντιόχου και ο Αριστόδημος ο Βασιλεύς. Εις μίαν πέτραν του ναού τούτου εύρομεν τα εξής γράμματα: ΕΠΙ ΙΕΡΕΩΣ ΚΡΕΣΦΟΝΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΡΝΖ. ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣ ΤΒ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΗΣΙΡΙΑΝΟΥ ΥΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΙΕΡΟΘΥΤΑΙ ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΑΟΣ ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΥ ΝΟΒΙΟΣ ΑΙΝΑΝΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΣΟΦΟΣ ΧΑΛΕΙΔΟΦΟΡΟΣ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΤΡΟ·Ι·ΛΟΣ

Οι πατέρες μας εις τον πρώτον Μεσσηνιακόν λεγόμενον πόλεμον, νικηθέντες από τους Λακεδαιμονίους εις την Άμφειαν ήλθον και εκατώκησαν εδώ, όπου πρότερον ήτον έν οχυρόν πόλισμα, τούτο οχυρώσαντες και ευρυχωρώτερον ποιήσαντες, επολέμουν συνεχώς. Μετά είκοσι έτη του πολέμου αυτών

απελπισθείς Αριστόδημος ο Βασιλεύς αυτών κατέσφαξεν εαυτόν επί τον τάφον της πρότερον κατεσφαγμένης θυγατρός αυτού, και τότε αναχωρησάντων των Μεσσηνίων εκείθεν, εκυρίευσαν αυτήν οι Λακεδαιμόνιοι και λαφυραγωγήσαντες αυτήν την εκρήμνισαν εις γήν, καθώς φανερά βλέπομεν την καταστροφήν αυτής.

Μετά την πρώτην και δευτέραν καταστροφήν της Μεσσηνίας, και τέλειον αφανισμόν των Μεσσηνίων, Επαμεινώνδας ο Θηβαίος, εκείνος ο σοφός και ευεργέτης της πατρίδος μας, αφ' ου ενίκησε και εκατατρόπωσε τους Σπαρτιάτας, έφερεν εδώ πάλιν τους Μεσσηνίους, τους εσκορπισμένους ένθεν κακείσε: εις την Ευρώπην και αλλαχού διεσκορπισμένους, και κτίσας την λαμπράν ταύτην ποτέ πόλιν μας, κατώκισεν αυτούς ενταύθα πριν Χριστού έτη 287 προς τους οποίους μάλιστα έδωκεν και πάσαν την ελευθερίαν και αυτονομίαν. Μάντις τις Βάκχης καλούμενος χρησιμοδοτών ποτέ είπεν:

«Καί τότε δέ Σπάρτης μέν άπ' άγλαόν άνθος ολείται.

»Μεσσήνη δ' αύθις οικήσεται ήματα πάντα.

» Οι τ' από Μεσσήνης πατάγω, κρουνοίς τε δαμείσης.

Τούτο ειδών ο Επαμεινώνδας εζήτει τόπον αρμόδιον κατά Θεϊόν μάντευματα, δια να κτίση την Μεσσήνην, απορούντος δε του Επαμεινώνδα, φαίνεται αυτού κατ' όναρ γέρων όμοιος Ιεροφάντη λέγων. «Σά μέν δώρα εστί παρ' έμού κρατείν, ότων μεθ' όπλων έπέρχη, καί ήν έξ ανθρώπων γένη, έγωγε ώ Θηβαίε, ποιήσω μή ποτέ άνώνυμον, μηδέ αδοξόνους γενέσθαι, ουδέ Μεσσηνίας ήν τε καί πατρίδα καί πόλεις απόδος, επειδάν καί τό μήνυμα ήδη σφίσι πέπαυται το Διοσκούρων».

Ο Επαμεινώνδας δε τότε ταύτα ήκουσεν, λέγουσιν τάχα ότι ούτος ο γέρων ήτον ο Καύκων ό Αθηναίος. Επιτελής δέ τις στρατηγός Αργείων, είδεν κατ' όναρ και αυτός άνδρα λέγοντα να σκάψη εκεί, όπου είναι φυτευμένη σμίλαξ, δρύς και μυρσίνη, σκάψας δέ, εύρεν υδρίαν χαλκήν, την οποίαν ανοίξας εύρεν κασσίτερον λεπτόν εις είδος χόρτου, εν ω ήτον γεγραμμένη η τελετή των μεγάλων οργίων, την οποίαν αυτήν αναλαβών εκείθεν ο ήρωσ Αριστομένης έβαλεν αυτού ως παρακαταθήκην. Τούτο ειδών ο Επαμεινώνδας απεφάσισε. Ευρών δε εκεί καιρόν αρμόδιον αμέσως άρχισε την ετοιμασίαν της κτίσεως αυτής, αφ' ου δε έγιναν τα πάντα έτοιμα, έφερε τα θύματα εκεί, και τα εθυσίαζον εις τους θεούς αυτών: δηλ. : εις τον Δια τον ίθωμάτα, εις τον

Απόλλωνα τον Ισμήνιον, και Διόνυσον τον Βάκχον, εις την Ήραν και Διοσκούρους, και εις άλλους αυτών Θεούς και ήρωας, μάλιστα δε εις τον Κρεσφόντην, εις τον Αίπυτον, εις τον Αριστόδημον, και εις τον θείον εκείνον Αριστομένην τον Μεσσήνιον, προσευχόμενοι δε μετά μουσικών οργάνων, έκτιζον τα θαυμαστά ταύτα τείχη της πόλεως, τα οποία ήσαν διπλά και δυνατά, άπαντα με ακρογωνιαίους λίθους κατασκευασμένα.

Αυτά τα τείχη συνεχονται με το Ευάν όρος και με την Ιθώμην. Άνωθεν των τειχίων ο Επαμεινώνδας εδιώρισε και έκτισαν επάλξεις, πύργους δυνατούς και οχυρώματα. Αφού ετελείωσεν η Περιφέρεια του τείχους η οποία είναι έως 6 μιλ. έκτισεν έσωθεν οίκους πολλούς δια κατοίκησιν των Μεσσηνίων, στάδια, θέατρα, ναούς, έπειτα ωνομάσας την πόλιν Μεσσήνην, εις τιμήν της Μεσσήνης γυναικός του Πολυκάονος, ανεχώρησεν εις την χώραν αυτού. Τα τείχη ταύτα είναι δυνατώτερα και από τα βυζάντια και από τα εν τη Φωκίδι Αμβρώσια και από τα θαυμαστά της Βαβυλώνος. Τα τείχη αυτά ολίγην επιδιόρθωσιν θέλουν. Είναι τα καλλιώτερα της Ελλάδος. Εις την μέσην σχεδόν της πόλεως ήταν η αγορά των Μεσσηνίων. Αυτού τρέχει και η Αρσινόη πηγή, το ποτιμώτατον νερόν της οποίας κατέρχεται από την εν Ακροπόλει Κλεψύδραν πηγήν. Το νερόν τούτο το θέρος ολιγοστεύει, τον χειμώνα όμως πλημμυρεί. Αυτή είναι πολύκρουνος, εστολισμένη με μάρμαρα και πεποιημένη με ακρογωνιαίους λίθους. Πλησίον της πηγής ήταν το άγαλμα του Σωτήρος Διός. Εις την αγοράν ήταν και τα ιερά του Ποσειδώνος και της Αφροδίτης, έχοντα και αγάλματα της μητρός των Θεών λεγομένης, από μάρμαρον της Πάρου πεποιημένα. Προς ζέφυρον τούτων είναι τα ερείπια μεγάλου παλατίου των Κουρήτων. Τούτο ελέγετο τότε Μέγαρον, εις αυτό δε εθυσίαζον πάν είδος ζώου, ποιούντες αρχήν από τους βόας, τους τράγους και κατέβαινον έως τους πετεινούς και τα έρριπτον εις την φλόγα και εκαίοντο. Ίσως αυτού ήτο και το Ιεροθύσιον λεγόμενον αυτών, εις το οποίον ήσαν αγάλματα Θεών και του Επαμεινώνδα. Εις την πύλην του Μεγάρου εύρον τα εξής γράμματα: ΕΥΜΟΛΝΗ ΧΑΙΡΕ·ΑΤΙΜΙΤΟΥ Μ ΑΤΙΜΙΤΟΝ ΣΩΖΟΜΕΝΗΣ. Προς ανατολάς του παλατίου τούτου είναι τα ερείπια του μεγαλωτάτου ναού της Δήμητρος ο οποίος είχεν αγάλματα αυτής και των Διοσκούρων και του Λευκίππου. Το μήκος του ναού τούτου ήταν ποδών του Παρισίου 150 και επέκεινα. Αυτού πλησίον και προς ανατολάς ήτον και ο ναός της Ειληθείας, έχων και άγαλμα εκ λίθου, αι κολώναι του ναού σώζονται εις πλήθος χαμαί

κείμενοι, εις μίαν δέ εύρον τα εξής γράμματα. ΑΙΛΙΟΝ ΑΥΡΗΑΙΟΝ ΟΥΗΡΟΝ ΚΑΙΣΑΡΑ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΝΤΕΣ ΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΜΕΝΟΙ ΤΑ ΑΓΑΘΑ ΤΩ ΟΙΚΩ ΕΙΣΗΓΗΣΑΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΑΛΩΜΑΤΑ ΠΑΡΑΣΧΟΝΤΟΣ ΤΙΒ. ΚΛ. ΣΑΙΘΙΔΑΚΑΙΝΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ ΑΥΤΩΝ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑΡΧΟΥ ΑΠΟ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ.

Πλησίον του Ιεροθυσίου ήταν το μνήμα του ήρωας Αριστομένους εις τόπον τινά υψηλόν κείμενον, όλον από μάρμαρον, τα οστά του βασιλέως τούτου έφεραν οι Μεσσήνιοι κατά τον εν Δελφοίς χρησμόν από την νήσον Ρόδον, όπου αυτός ο Αριστομένης απέθανεν. Εις τον Αριστομένην τούτον οι Μεσσήνιοι τό πάλαι εθυσίαζον και ταύρον εις τιμήν του, τον οποίον προτού θυσιάσωσιν τον έδεναν από τα κέρατα εις μίαν στήλην, η οποία ίστατο πλησίον του τάφου του

Αριστομένους, και ως ασυνήθης ο ταύρος να δένεται εταράπτετο και εμούγκριζε, τον οποίον παρετήρουν, ανίσως και ήθελε σήση την στήλην ήτον ευτυχές σημείον των Μεσσηνίων ει δε και δεν ήθελε την ταράξη εκρίνετο ατυχές και κακόν. Ου πολύ μακράν του τάφου τούτου και έμπροσθέν του είναι το στάδιον των Μεσσηνίων εις το οποίον ούτοι έτρεχον και έπαιζον. Εις το στάδιον τούτο ήτον ο ανδριάς του ήρωος Αριστομένους εκ χαλκού. Προς ανατολάς του σταδίου ήτον το πάλαι το θέατρον των Μεσσηνίων εις το οποίον αυτοί επαράσταινον τας τραγωδίας αυτών και κωμωδίας. Πλησίον του θεάτρου τούτου ήτον ο ναός του Σεράπιδος και της 'Ισιδος. Αυτού τανύν είναι ο ναός του Αγίου Νικολάου του θαυματουργού. Εις την Μεσσήνην το πάλαι ήτον και ο ναός του Ασκληπιού του Θεού της Ιατρικής, και Τριόπου, έχοντες και αγάλματα χρυσά και αργυρά. Εις αυτόν τον ναόν οι Μεσσήνιοι είχαν ζωγραφήσει τον πόλεμον της Τρωάδος, την κατάβασιν των Δωριέων εις Πελοπόννησον, και αγάλματα πάμπολα και διάφορα.

Η γή της Μεσσηνίας τανύν γεωργείται παρά των εκεί εγχωρίων και σπείρεται, είναι εύγειος και καρποφόρος, αυτού συχνάζουν περιηγηταί από όλα τα μέρη. Αυτού την σήμερον είναι το Μαυρομάτι, λεγόμενον χωρίον, οι άνδρες αυτού όσον και αι γυναίκες είναι υγειούς κράσεως, ωραίοι και δυνατοί, σκάπτοντες δε την γην οσημέραι ευρίσκουσιν διάφορους αρχαιότητας. δηλ. αγάλματα, νομίσματα, λύχνους και άλλα αρχαία, τα έργα των αρχαίων ημών προγόνων.

Πρός βορράν της χώρας είναι αι πύλαι της πόλεως, επί των οποίων ίσταται μία πέτρα μεγαλωτάτη, το μήκος της οποίας είναι ποδών του Παρισίου 18 και επέκεινα. αυτού φαίνεται έν τι κυκλικόν εϊζειδος αμφιθεάτρου, η διάμετρος του οποίου είναι 56 ποδών. Εϊς τας πύλας ταύτας ένθεν και ένθεν εϊσί δύο θυρίδες εν αίς οι Μεσσήνιοι έθετον τα αγάλματα του Ερμού του Θεού της εμπορικής και των κλεπτών. Ταύτα ήσαν τετράγωνα κατά το σχήμα τήν έν Αθήναις Ερμών. Προς δυσμάς της Μεσσηνίας είναι τα όρη της Αρκαδίας Κοντοβούνια λεγόμενα και πολλά χωρία της Κορώνης και Άνδρούσης. Προς βορράν της Μεσσηνίας είναι το Πούτσι χωρίον και ολίγον ανωτέρω το Γουλέμο. Μετά ταύτα είναι ο Βαλύρας ο ποταμος, λέγουσιν ότι εδώ ο Θάμυρις έχασε την λύραν του τυφλωθείς υπό των Μουσών. Μετά τον ποταμόν. τούτον είναι η γέφυρα των δύο ποταμών δηλ. της Λευκασίας και Αμφίτου. πέραν των ποταμών τούτων είναι πεδίον ονομώζόμενον 'Στενύκληρον. Στενύκληρος ήτον ήρωσ Μεσσήνιος. Αυτού τανύν είναι το χωρίον Μελιγαλά. Το πεδίον τούτο τώρα Μελιγαλά λέγεται. Εϊς αυτό το πεδίον είναι το Κάπρου σήμα όπου επολέμησεν ο γενναίος Αριστομένης και νικήσας τους Σπαρτιάτας ανέβαινε χαίρων εις Ανδανίαν πόλιν καθώς ανωτέρω είπομεν. Απέναντι του πεδίου και προς ανατολάς είναι τόπος τις Κόκκαλα λεγόμενος, όπου φαίνονται ακόμη τα κόκκαλα των Λακεδαιμονίων των εν πολέμω ποτε φονευθέντων.

Άντικρυ του πεδίου ήτον η Οιχαλία, αύτη πρότερον και Καρμάσιος ή Καρνάσιος έλέγετο, εις την οποίαν εβασίλευσεν ο Περιήρης, και εκλήθη Οιχαλία από της γυναικός του Μελανέως του Απόλλωνος. Αυτού το πάλαι ήτον και άλσος πλήρες Κυπαρίσσων Καρνάσιον λεγόμενον, εις τούτο δε ήτον τότε Το άγαλμα του Καρνείου Απόλλωνος, του Ερμού, της Δήμητρος, της κόρης Περσεφόνης και πολλών άλλων θεοτήτων. Σώζονται εις το άλσος αυτό ακόμη πολλά κυπαρίσσια Εϊς το άλσος τούτο το πάλαι εώρταζον κατ' έτος εις τας μεγάλας θεάς αυτών τα απόρρητα, εις την οποίαν εορτήν συνευρίσκοντο αδιαφόρως άνδρες και γυναίκες την νύκτα, καθώς και εις τα Ελευσίνια. Εκεί πλησίον ήτον τότε και μία πηγή ποτίμου νερού. Αυτή Τώρα πηγάζει κάτωθεν από την εκκλησίαν του τιμίου Προδρόμου. Εμπροσθεν του Καρνασίου είναι η Ζέζα χωρίον, έπειτα ρέει ο Χάραδρος ποταμός.

Προς δυσμάς της Οιχαλίας, ήτοι του άλσους των κυπαρίσσων έν μίλ. είναι τα ερείπια της Ανδανίας ποτέ πόλεως. Την πόλιν ταύτην έκτισε κατ' αρχάς Πολυκάων ο βασιλεύς της Μεσσηνίας, δηλ. ο μικρότερος υίός Λέλεγος

βασιλέως της Λακεδαιμονίας και την ωνόμασεν ούτως από τινος γυναικός. Αυτού εβασίλευσεν αυτός και ο Περιήρης, εδώ εβασίλευσεν και ο ήρωας Αριστομένης· αυτού συνήθροισεν το πρώτον τους Μεσσηνίους και τους εκίνησεν εις επανάστασιν των Λακεδαιμονίων. Πλησίον της Ανδανίας είναι τανύν το Αλειτούργι χωρίον, από την Ανδανίαν είναι δρόμος ο οποίος άγει εις την νύν Αρκαδίαν· καθ' οδόν το πάλαι ήτον έν μικρόν χωρίον. Μετά τούτο είναι ο Ηλέκτρας και ο Κοίος οι ποταμοί. Μετά τούτους είναι η Αχαΐα πηγη, πλησίον της οποίας είναι τα ερείπια της Δωρείου ποτέ πόλεως. Προς άρκτον της Αλειτούργης είναι το χωρίον Κωνσταντίνοι, αυτού φαίνονται παλαιά τινά ερείπια και κάστρον εις το όρος κείμενα. Ίσως αυτού ήτον το πάλαι της Εΐρας το οχύρωμα και το όρος ή απέναντι τούτου . Αυτού οι Μεσσήνιοι νικηθέντες διόλου από τους Λακεδαιμονίους εις τον δεύτερον πόλεμον ανεχώρησαν και αφήσαντες την πατρίδα των επήγαν εις την Μεσσήνην της Σικελίας. Τινές λέγουσιν ότι αυτού ήτον η Ανδανία πόλις.

Άνωθεν του χωρίου Κωνσταντίνοι είναι το Σουλιμά χωρίον.

Προς ανατολάς τούτου είναι τα Αγριόβουνα, προς νότον τούτου το Αλητσελεπί προς ανατολάς τούτου το Διαβολίτσι, εκείθεν τούτων εις τα όρη είναι τα τελώνια Δερβένια καλούμενα των Αρκαδίων και Μεσσηνίων, όπου φυλάττουσι διωρισμένοι φύλακες οσημέραι. Από εδώ άρχεται και ο ένας κλώνος του Παμισού ποταμού. Πλησίον τούτου είναι το πανδοχείον της Τσάκωνας χάνι λεγόμενον εις την υπώρειαν του βουνού κείμενον. Προς δυσμάς τούτου είναι η Μούστα χωρίον και το Σολάκι. Προς νότον είναι του Τζαφέραγα και το Τόσκεσι χωρία. Μετά ταύτα είναι η Σκάλα χωρίον εις καλήν θέσιν κείμενον. Προς ανατολάς της Σκάλας, προς το τέλος του Στενυκλήρου πεδίου, είναι τα ερείπια της Στενυκλήρου πόλεως, τα τείχη της οποίας μέχρι σήμερα εκεί ολίγα σώζονται. Την πόλιν ανέκτησεν ο Κρεσφόντης βασιλεύς υιός Αριστομάχου, ο οποίος έλαβεν ως κλήρον την γήν ταύτην καθ' όν καιρόν ήλθον οι Δωριείς εις Πελοπόννησον. Αυτός έφερε τα βασίλειά του κατά πρώτον εις αυτήν την πόλιν, Θανατωθέντοςδε τούτου και των υιών του εβασίλευσεν ο μικρότερος υιός αυτού Αίπυτος, οι απόγονοι του οποίου Αιπυτίδαι ωνομάσθησαν. Μετά τούτον εβασίλευσεν ο υιός του Γλαύκος, ο οποίος εναρέτως βασιλεύσας απέθανεν, αφήσας την βασιλείαν εις τον υιόν του Ίσθμιον. Δωτάδας, ο υιός του Ισθμίου βασιλεύσας έκτισε το επίνειον των Μοθωναίων. Μετά τούτον εβασίλευσεν ο υιός του Σιβότας, μετά τον Σιβότα ο υιός τούτου Φίντας,

αποθανόντος δε τούτου οι υιοί τούτου Αντίοχος και Ανδροκλής. Ούτοι συγχυσθέντες διά την αιτίαν του Πολυχάρου εφονεύθησαν. Μετά τούτους εβασίλευσεν ο υιός του Αντιόχου Ευφαής εις τον καιρόν του οποίου ήρχισεν ο πρώτος Μεσσηνιακός πόλεμος. Ούτος πολεμήσας γενναίως και ιδών ότι αι υποθέσεις των Μεσσηνίων τότε εβάδιζον δυστυχώς, κατέλειπε την Στενύκληρον και ελθών κατώκησεν εις της Ιθώμης το όρος όπου πρότερον ήτον πόλισμα.

Προϊόντα της Ανδρούσης, ήτοι Μεσσήνης ή Νησίου

A/a	ΕΙΔΟΣ	ΜΕΤΡΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΓΡΟΣΙΑ
1	Σίτος	Κιλά	20.000	200.000
2.	Κριθή	«	7.000	35.000
3.	Καλαμπόκι	«	35.000	175.000
4.	Μετάξι	Οκάδες	1.940	46.200
5.	Μαλί	«	26.400	26.400
6.	Ελαιόλαδον	«	26.400	39.600
7.	Σύκα	«	66.000	6.600
8.	Βόϊδια	αριθμός	600	36.000
9	Χοίροι	«	3.000	30.000
				ΣΥΝΟΛΟ: 594.800